

Dr. A. C. R. Dreesmann:

„EVOLUTIE EN EXPANSIE”

dissertatie Amsterdam (GU) 1963.

H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden.

2 delen, tezamen 910 bladzijden

door J. L. Wage, ec. drs.

Met zijn twee aan de detailhandel gewijde boekdelen van tezamen meer dan 900 bladzijden, waarvan alleen al 21 aan literatuurverwijzing werden besteed, heeft Dr. Dreesmann stellig niet gepoogd, (hij vergeve ons de associatie) zijn doctorsbul als een soort vrijdagvoordeeltje te bemachtigen.

Integendeel: dit veeldimensionele werk over het grootbedrijf in de detailhandel, waarvoor een schier onoverzienbare stapel materiaal werd aangedragen, doet een gooi naar het monumentale. Het spaart de lezer niet, zoals het waarschijnlijk de schrijver niet heeft gespaard.

De auteur heeft zichzelf een zekere moeizaamheid van behandelingswijze opgelegd, die hij in zijn inleidende hoofdstuk zelf signaleert en verklaart. Hij heeft geen bedoelingen gehad, vlotte en oppervlakkige beschrijvingen te leveren van uiterlijke verschijningsvormen en hun ontwikkeling. Zijn doel is, de behandeling te verankeren in de economische theorie, die uitgaat van het economisch motief om daarop het gesloten systeem van de wetten van productiereorganisatie en continuïteit te stoelen. Uit de vurigheid en uit het opgevoerde tempo van zijn slothoofdstuk blijkt inderdaad dat het wat moeizame begin een zelfgekozen discipline vertegenwoordigt.

Een dissertatie is trouwens zelden een stuk vlot leesbare literatuur, al zou men de wetenschap - terwille van haar publieksbetrekkingsen - een zodanige synthese wel eens toewensen. Het is op zichzelf al uitzonderlijk dat een wetenschappelijk werkstuk een zodanige allure heeft dat het ook buiten de beslotenheid van faculteit of subfaculteit van direct belang voor praktische vakbeoefenaren is.

In het inleidende hoofdstuk behandelt Dr. Dreesmann de krachten die leiden tot de verbijzondering van de handel, alsmede de functies op wier vervulling de verbijzonderingen zijn gericht. Bij de behandeling van de handelsfuncties en deelfuncties komt hij tot de klassieke reeks van transformaties van verhoudingen: in hoeveelheid, in tijd, in plaats en in kennis. De relaties tussen de kleinhandel

enerzijds, en groothandel, ambacht, en bewerkingsindustrie anderzijds, passeren kort de revue.

De vormkenmerken van de detailhandel krijgen vervolgens de aandacht: het zijn de statische verhoudingen van hoeveelheid, van frequentie, van geografische plaats, van recht en macht, en techniek van prijsbepaling en verkoopsysteem. Op grond hiervan wordt het grootbedrijf tegenover midden- en kleinbedrijf gesteld, de gevestigde handel tegenover de ambulante handel, het individuele bedrijf of de niet gecoördineerde agglomeratie van bedrijven tegenover het planmatig ontworpen en gedirigeerde winkelpark (shopping center wordt door de auteur o.i. niet zo erg gelukkig letterlijk vertaald met winkelcentrum). Bijzondere bedrijfsvormen als filiaalbedrijf, coöperatie, vrijwillig filiaalbedrijf, en inkoopcombinatie komen eveneens aan bod, evenals de verscheidene in toepassing zijnde bedieningssystemen.

In het vrij geïsoleerd staande hoofdstuk over het prijsbeleid van de detailhandelonderneming worden allereerst de bijzondere problemen geschetst die voortkomen uit de onmogelijkheid van kostenverbijzondering in het normale geval van detailverkoop, en uit de vaagheid van het capaciteitsbegrip in het detailbedrijf, daarna stipt de auteur de strijd tussen marginalisten en integralisten aan zonder overigens zelf een uiterste standpunt bij een hunner te kiezen.

Voor zijn behandeling van de prijsstrategie op lange en op korte termijn hanteert hij de nutsdrempel-schematuren uit de angelsaksische literatuur. Dat hij deze zelf vooralsnog van theoretische (in de zin van: weinig praktisch toegepast en toepasbaar) betekenis acht, blijkt uit zijn stelling dat zelfs bij grootbedrijven in de detailhandel gewoonlijk slechts enkele hoofdlijnen van prijspolitiek uit de grondverf komen. Traditie en imitatie, soms geformaliseerd tot regelrechte overheidsvoorschriften of prijsbindingen van fabrikantenwege, zijn zeker voor het midden- en kleinbedrijf, doch ook voor menig grootbedrijf, het enig tastbare houvast. De literatuur over prijsvorming op het detailhandelsniveau die door de schrijver is geraadpleegd, - en men mag aannemen dat dit grondig is geschied - wordt door hem trouwens voorshands weinig nuttig geacht voor de verklaring van de werkelijkheid.

Eerst in het tweede deel komt een reeks hoofdstukken die waarschijnlijk tot de titel

van het werk inspireerden: de ontwikkeling van een beperkt aantal detailhandelsvormen, - beperkt in de zin dat de auteur uitsluitend het grootbedrijf beoogt te behandelen - met een analyse van vormkenmerken, functies en structuren.

Dr. Dreesmann behandelt warenhuizen en verzendhuizen, filiaalbedrijven en eenheidsprijzaken (door hem wat omslachtiger en stellig daardoor exacter betiteld), alsmede de supermarkt en het prijsbrekermagazijn (de open korting winkel).

Hij geeft daarbij internationale overzichten en beperkt zich dus zeker niet tot Nederland.

Men zou de schrijver tekort doen als men stelde dat hij hier tot de descriptieve geschiedschrijving overging die hij elders in zijn werk als onwenselijk verwierp. De factoren die bijdroegen tot de genesis en de opkomst, maar ook tot de latere stabilisatie en consolidatie van bepaalde detailhandelsvormen, worden in hun onderling verband geplaatst.

De behandeling leidt eigenlijk tot de bevredigende gevolgtrekking dat de verscheidene detailhandelsformules, ondanks hun oppervlakkige concurrentialiteit, sterk complementaire functies hebben in de veelvormigheid van onze westerse samenleving.

In de laatste hoofdstukken van zijn boek, waarin wij reeds een apologetische vurigheid signaleerden, licht de schrijver de gegroeide betekenis van de detailhandel voor de westerse volkshuishouding toe en de daarmee samenhangende stijging van de detailhandelskosten.

Terecht kiest hij stelling tegen degenen die uit gemakzucht slechts letten op de relatieve hoogte van de distributiekosten om zich dan te beklagen over de duurte van de weg die van producent naar consument voert.

De constructieve bijdragen die de handel levert aan het materiële welzijn van de consument mogen immers kostbaar zijn, als ze ertoe bijdragen, de som van materiële productie en distributie lager te maken dan voorheen?

Bij dit korte overzicht van de geboden stof bemerkt men dat van de lezer nogal wat omschakelingen worden gevergd, die de schrijver zichzelf trouwens niet heeft bespaard. De zwakten die een recensent, teneinde zijn taak volledig te vervullen, in het boek zou moeten aanwijzen komen voor het grootste deel voort uit de bijna bovenmenselijke taak die de auteur zichzelf hier gesteld heeft: in zoveel dimensies de detailhandel te belichten.

De inleidende theoretische hoofdstukken

zijn niet geheel ontkomen aan een breedvoerigheid in het citeren van en het discuten met een veelheid van auteurs die grotendeels gemist hadden kunnen worden. Dit is waarschijnlijk onvermijdelijk in een dissertatie: bij een herdruk zou men in dit onderdeel gemakkelijker kunnen snoeien.

In het historisch-descriptieve deel van het boek is het vaak storend dat de cijfermatige gegevens zelden jonger zijn dan 1956, wat nog altijd zeven jaar ligt vóór de verschijningsdatum van het boek. Een verwijt durft men hier de schrijver nauwelijks van te maken als men bedenkt dat dit soort feitelijke gegevens overal, behalve in een losbladig aanvullingssysteem, snel verouderen. Zeker geldt dit bij de snelheid van evolutie en expansie in de detailhandel die juist het object van de studie was.

Voor de practisch werkzame econoom die het boek wil gebruiken om zich te oriënteren omtrent de actuele stand van zaken in de distributie in Europa, zal het veelal een teleurstelling zijn dat de gegevens er wel in een barokke rijkdom te vinden zijn, doch net iets te oud zijn om zonder meer gebruikt te kunnen worden.

Ten andere heeft het titanenwerk van het bijeenbrengen van al dit materiaal wel het voordeel dat de zoekweg aanmerkelijk bekort kan worden van een ieder die na Dr. Dreesmann distributieve gegevens wil bijeenragen.

Daarom is het boek - gelukkig - méér dan een monument dat slechts deugt om bewonderd te worden.

COMPTABILITE ANALYTIQUE ET CONTROLE DE GESTION

door P. Lauzel, Professeur à l'Institut d'Administration des Entreprises de l'Université de Paris.

463 blz., prijs 42 F, Editions Sirey, Paris, 1964

door Dr. A. J. A. Prange

Het boek is in drieën verdeeld.

In het eerste deel stelt de schrijver, dat de administratie vlug en duidelijk antwoord moet kunnen geven op vier fundamentele vragen:

1. hoe is de toestand van de onderneming? (beschrijvend aspect)
2. waarom is dat het geval? (critisch aspect)
3. hoe is verbetering mogelijk? (vooruitziend aspect)
4. hoe moeten doelmatig en rechtvaardig de winsten worden verdeeld? (sociaal aspect).

De klassieke boekhouding is daartoe niet in staat; die beschikt maar over drie informatiebronnen: de balans, exploitatierekening, en verlies en winstrekening. Dat is natuurlijk juist, maar het verwijt is onbillijk; wij verwijten onze grootmoeders ook niet het gebrek aan nylons.

De modellen van betere exploitatierekeningen wijzen al aan in welke richting de verbetering gezocht wordt: statistiek, en verdeling van de onderneming in afdelingen waardoor een analyse van de kosten mogelijk wordt. Het in 1927 ingevoerde Plan Comptable Général, dat bij de lezer bekend verondersteld wordt, gebruikte dan ook naast de historische kosten(uitgaaf)rekeningen de 'berekenende' kostenrekeningen, en daarmee kwam languit breeduit de bedrijfseconomie het comptabele terrein op.

Nu doet men, dacht ik, in een leerboek beter te weinig te vertellen dan te veel. De zucht naar volledigheid maakt het voor een beginnende leerling altijd onduidelijk. Wanneer ik in dit boek zie, dat in 150 bladzijden behandeld worden: een methode om een bedrijf in afdelingen te splitsen (een franse vinding daterend van 1928, blz. 37), grondstoffenverbruik en loonkosten, afschrijvingsmethoden, verschillende equivalentie methoden, een uitvoerige discussie over de direct costing américain (een franse vinding daterend van 1917, blz. 143), de begrippen marginale kostprijs, differentieële kostprijs en standaardkosten, de voorcalculatie, hoe onderweg overgegaan wordt op een eigen terminologie (blz. 92/93) dan is toch wel verondersteld, dat de lezer al iets aan bedrijfseconomie gedaan heeft.

Wat de eigen terminologie betreft, Lauzel stelt voor de onderscheiding tussen directe en indirecte kosten overboord te gooien, en te vervangen door charges primaires, secondaires en tertiaires (blz. 93). Tot de eerste groep behoren dan de kosten (uitgaven) die gemakkelijk en nauwkeurig kunnen worden toegerekend aan de produkten; tot de tweede groep de kosten (uitgaven) die met voldoende nauwkeurigheid via de prestatieeenheden van de afdelingen aan de produkten kunnen worden toegerekend, en tot de derde groep die kosten (uitgaven) waarbij deze manoeuvre niet mogelijk is (administratiekosten, bijvoorbeeld), en die dan met een bepaald percentage ten laste van de produkten moeten worden gebracht.

Ten slotte komt een laatste nieuw woord: de rationele kostprijs (blz. 185). Le coût rationnel est un coût d'équilibre qui reflète l'emploi normal de la capacité structurelle dispo-

nible et les consommations normales de moyens opérationnels mis en oeuvre. Op blz. 374 staat hiervan een getallenvoorbeeld: eerst de normen bij normale produktie, dan voorcalculatie van de directe kosten en budgetten voor de indirecte, bijstelling van die budgetten, en dan de werkelijkheid, gevolgd door een analyse van de afwijkingen met de bijgestelde budgetten.

Lauzel heeft van de vervangingswaardetheorie en de école Néerlandaise kennis genomen uit een paar artikelen en redevoeringen van de beide Meij's, Groot, Limperg, van der Zijpp, Starreveld en Haccou. Alleen op artikelen en redevoeringen af te gaan in een wetenschap is gevaarlijk.

Bij de behandeling van een magazijnkaart volgens de vervangingswaardetheorie (blz. 61) blijkt, dat Lauzel dat niet goed doet; eerder al (blz. 30 e.v.) noemde hij als bezwaar van deze theorie, dat inflationistische processen versneld worden. Onvolledige kennisneming van de hollande school heeft, ondanks 'des mej-enschijn' (om een middeleeuwse dichter aan te halen), de geesten van de duisternis niet verjaagd. Wat in de Limpergiaanse theorie zo aantrekkelijk is: het centraal stellen van het waardebegrip (en daarmee van het kostenbegrip) mist men in Lauzel's boek.

Bij enkele onderwerpen uit het eerste deel maak ik een paar kanttekeningen. Op blz. 77 wordt het geval gesteld, dat de maandelijkse afschrijving 2000 F behoort te bedragen bij een normale bedrijfsbezetting van 2000 uren. Als nu de werkelijke bedrijfsbezetting 1200 uren bedraagt, moet als kosten worden doorberekend 1200 F. Is dat zo? Het is in elk geval in strijd met wat Lauzel op blz. 44 schrijft van de charges directs fixes, waartoe de afschrijvingen gerekend worden.

Op blz. 73 e.v. worden afschrijvingsmethoden behandeld, en wel die, waarbij de afschrijvingsbedragen gelijk blijven, en die waarbij die bedragen toenemen of afnemen volgens rekenkundige reeksen. De raison van die methoden komt niet aan de orde; de rente komt ook niet in het spel, zodat deze methoden maar spelletjes zijn.

In het tweede deel (163 blz.) komen de budgetten als middel van beheer, de controle daarop, en wat daarmee samenhangt. Behandeld worden o.a. deelbudgetten en hun samenhang, de verhouding tussen kostprijs en verkoopprijs, de verhouding tussen verkoopbudget en produktiebudget, voordeligste produktie en bestel series, en een parafrase van Dean's Capital budgeting, -ach, eerlijk is eer-

lijk, het staat allemaal beter in de handbooks (Cost Accountants', Production, en Accountants').

In het derde deel (66 blz.) wordt eerst een onderneming beschreven, die zich bezighoudt met het maken van metalen getimmerten voor de industrie en loodsen voor de landbouw. Voor een kostprijspracticum is dit na omwerking bijzonder geschikt. Daarna komen nog zes beschrijvingen van ondernemingen, zoals men die ook tegenkwam bij vraagstukken inrichtingsleer. Alleen de vraagstelling ontbreekt hier.

Er zijn opmerkelijk weinig drukfouten. Ik signaleer:

blz. 24 onderaan in 2o ontbreekt een slot-haakje.

blz. 74 staat digist, moet zijn digits. Een foutje in de voetnoot van blz. 106. Op blz. 151 onderaan wordt voor grafiek 28 verwezen naar blz. 154, d.m.z. blz. 152.

Op blz. 159 moet de p in de teller van de gebruikte formule als index, in de noemer als exponent gedrukt staan.

Op blz. 161 onderaan moet de hoofdletter C in de formule vervangen worden door een kleine letter.

Blz. 229 in de eerste kolom van het cijferstaattie moet de tweede 30 vervangen worden door 40.

Blz. 362 midden: het bedrag 10580 moet zijn 10510.

Blz. 371 7e regel van onder: 5100 f moet zijn 5100 h.

Blz. 372 in de voetnoot moet 0,89 zijn 0,79.

Blz. 420 staan in voetnoot 7 3 foutjes, maar het is dan ook allemaal Duits.

Achter in het boek een uitgebreide literatuurlijst gerangschikt naar land, en de hoofdstukken uit het boek op de voet volgend. Er zijn heel veel tijdschriftartikelen bij.

De bladspiegel is groot, de gebruikte letter is duidelijk, de omslag goedkoop.

Ik vind het een mooi boek. Bockhouden heb ik er niet in aangetroffen, wel bedrijfseconomie; geen slechte ruil! Voor iemand, die zijn doctoraal achter de rug heeft, enige jaren praktijk heeft opgedaan, en geen last meer heeft van examens, een bijzonder nuttig boek. En dan dat heerlijke Frans...

19 mei 1964

Ir. R. N. van Hees en Prof. Ir. W. H. Monhemius:

PRODUKTIEBESTURING EN VOORRAADBEHEER

N.V. Uitgeversmaatschappij Centrex, Eindhoven, 1964, 169 pagina's, Prijs f 13,50

door K. van der Toorn

Deze studie behandelt een typisch bedrijfs-economisch vraagstuk, dat zich in principe leent voor een exacte oplossing.

De accountant wordt in het bijzonder bij de kleine en middelgrote bedrijven met deze vraagstukken geconfronteerd en moet helaas teveel constateren, dat de schadelijke gevolgen van een onjuist voorraadbeheer door directies niet of niet voldoende worden onderkend.

Dit boek bevat de algemene beginselen van de methodiek ter aanvulling van de voorraad en methodes om de produktie van artikelen te bestuderen. De auteurs stellen zich voor in een nog te verschijnen tweede deel de theoretische achtergronden te belichten.

Het feit, dat men nog te weinig inzicht heeft in het besturen van technische- en administratieve processen, is volgens de schrijvers veroorzaakt doordat men bij de ontwikkelingen in deze eeuw de aandacht teveel heeft gericht op de technische mogelijkheden. Deze studie is vooral gericht op de korte-termijn-planning van produkten, die niet per order worden geproduceerd. Het is van groot belang dit uitgangspunt bij de lezing van het werk in aanmerking te nemen.

Na de bespreking van de achtergronden van het vraagstuk, worden op heldere wijze de principes uiteengezet. Alle factoren, die een rol spelen bij de oplossing van dit vraagstuk worden duidelijk behandeld en met voorbeelden toegelicht.

De verschillende mogelijkheden bij serie- en massaproductie worden besproken, zoals continue produktie en discontinue vraag met alle combinaties, de (on)mogelijkheid om op voorraad te produceren.

De oorzaken, waardoor voorraden ontstaan en de functies van de voorraden worden aan een onderzoek onderworpen.

Bij de bepaling van de optimale seriegrootte, waarbij de som van de voorraad- en orderkosten per tijdseenheid minimaal is, wordt de formule van CAMP (1922) gehanteerd en toegelicht met een grafische voorstelling. De optimale seriegrootte is in deze grafiek het snijpunt van de krommen, die de voorraad- en orderkosten per eenheid en naar seriegrootte voorstellen.

De schrijvers wijzen er met nadruk op, dat de formule van CAMP alleen kan worden toegepast onder bepaalde voorwaarden en zij geven een aantal gevallen, waarin de formule niet zonder meer hanteerbaar is.

De voorraadbeheersing komt in wezen neer op het vaststellen van het evenwichtspunt tussen de omvang van de voorraad en de vraag, terwijl het bij de doelmatige produktiebesturing gaat om de bepaling van de optimale seriegrootte en het juiste moment van de produktie-opdracht. Door analysering van alle factoren en een zo goed mogelijke begroting van de toekomstige afzet dient men te komen tot procedures en technieken om bovengenoemd evenwichtspunt te bereiken.

Aan het einde van het boek hebben de schrijvers een voorbeeld van voorraadbeheer van onderdelen uitgewerkt, dat de behandelde stof duidelijk illustreert.

Het vraagstuk van produktiebesturing en voorraadbeheersing is typisch bedrijfseconomisch, doch tevens van organisatorische aard. In deze studie valt de nadruk op de bedrijfseconomische benadering, terwijl de organisatorische problemen slechts zijdelings in het uitgewerkte voorbeeld aan het einde van het boek worden aangeroerd.

Voor de accountant in zijn adviserende functie is de bestudering van deze problematiek belangrijk en het inzicht wordt door dit boek gediend.